

šol nimajo. To vnebovpijoče stanje je ožigosal že gosp. državni poslanec Spinčič v državnem zboru — Ako torej naši Istrani — Hrvati in Slovenci — nimajo učilnic, kako naj bi potem kot vojaki znali to, česar se niso učili?! — Ni treba torej praviti, na koga da pada vsa krivda. — Naj torej poskrbi slavna vlada, da tudi v slovanskih krajih Istre dobe potrebnih šol, in potem se gotovo pride v okom takim nedostatkom.

Da se v nas temeljito učita zgodovina in zemljepisje, je dobro znano. Saj imamo celo podrobne učne načrte, ki predpisujejo učiteljstvu, kaj naj uče.

Tako n. pr. nahajamo med učnimi slikami tudi ono „Cesar Franc Jožef I.“ v „Tretjem Berilu“. — V isti sliki je natančno opisano, da se je naš cesar dne 24. mal. travna leta 1854. poročil z bavarsko princesinjo Elizabeto. Naši otroci vedo torej, da se je cesarica nazivala Elizabeta. Dalje nahajamo v ti sliki, da je v krvavi bitki pri Novari slavno premagal Italijane junak Radecky; torej znajo, kaj je bil Radecky. — Baš tako vidimo v omenjeni sliki, da je pri Kustoci zmagal nadvojvoda Albrecht in pri Visu admiral Tegetthof. Vse to znajo naši otroci, znajo naši dečki in znajo naši vojaki. — Saj je v nas celo narodna pesem: „Na Laškem puške pokajo itd.“, ki jo prepeva narod. Dalje se glasi v ti pesmi: „Radecky ima belo glavo, pa vendar na Laško gre ž njo“ itd. In da bi potem naši vojaki ne znali, kdo in kaj je bil Radecky?!

Označene trditve so torej glede Goriškega neosnovane in ovržene; zato svetujemo vojaškim oblastnikom, da v bodoče beležijo zopet število onih vojakov, ki ne znajo čitati in pisati ter gori označenih zgodovinskih stvari, a naj si beležijo tudi kraje dotičnih vojakov in potem zvedo, da so ti ubogi vojaki iz zapuščenih delov slovanske Istre, kjer nimajo šol! Dajte jim torej šol, in vsi taki in enaki nedostatki vam kmalu izginejo!

služena je njegova graja in nepristranska njegova pohvala! Take lastnosti ne dičijo vsakega nadzornika, zato smemo biti zadovoljni, da imamo ravno mi takega, zato zremo s tako otroško zaupnostjo vanj, ker vemo, da imamo v njem najboljšega zaščitnika, ki nam sicer marsikaj v obraz pove, pri tem pa nam le dobro hoče.

Oprostite, slavna gospoda, da govorim najprvo o učiteljskih zadevah in potem šele o šolstvu — a vsak je samemu sebi najbližji.

Omenil sem, da je 10 let le kratka doba za razvitek vseobčnega šolstva. — Za maso občinstva, za lajike, ki ne vedo, kaj se vrši med onimi štirimi stenami, v onih strojnicah, katere zovemo šolske sobe, je prešla ta doba, ne da bi bili zapazili kake izpremembe, kakega napredka našega šolstva. Mi pa, ki smo bili svedoki delovanja našega nadzornika, dobro vemo, v koliko je v teh desetih letih šolstvo napredovalo. V g. prof. Levcu imamo šolnika — veščaka, strokovnjaka, kakoršnjih je le malo na slovenski zemlji. Kakor dober anatom si je razložil stavbo vsega pouka v nje sestojne dele ter proučil vsak del do skrajnosti. Vsako leto se je lotil drugega predmeta ter ga proučil in premlel do zadnjih podrobnosti pri lokalnih

Popotno poročilo.

Spisal Fr. Levec.

(Dalje.)

V.

Iz ferdinandejske šole odideva s tovarišem v stalno razstavo učil, ki je nastanjena v palači grofa Herbersteina v Zágati (Sackgasse). Stalno razstavo so takorekoč iz nič ustanovili trije graški učitelji Kmetič, Lochbühler in Nickl leta 1881. G. nadučitelj Gottfried Nickl, ki je še zdaj nje kustos, mi je razstavo prijazno razkazal ter mi povedal marsikatero zanimivo črtico iz nje zgodovine.

Razstava je nastala tako, da so omenjeni trije učitelji kot osnovalni odbor naprosili vse znane založnike, naj jim pošljejo od vsakega v njih zalogi nasvetlo danega učila po en izvod. Ta izvod ostane v razstavi, dokler se ne proda. Za prodani izvod se tvrdki odpošlje po odštetem popustu izkupiček, in tvrdka pošlje namesto prodanega učila razstavi nov izvod, ki spet ostane v njej, dokler ne najde kupca. Vse znamenite tvrdke srednje Evrope pošiljajo pod temi pogoji razstavi svoja učila, in ta ima vedno na razpolaganje najraznovrstnejših in najnovejših učil. Razen avstrijskih in nemških tvrdk so tukaj zastopani založniki iz Pariza, iz Švice, iz Nizozemskega, iz Danskega, iz Švedskega in Ruskega, tako da podaja razstava jako dober pregled učnih pripomočkov kulturnih narodov evropskih.

Razstava je nastanjena v sedmih sobah I. nadstropja Herbersteinove palače. Delovanje odboru jako olajšuje to, da grof Herbenstein razstavi brezplačno prepušča stanovanje. Vendar je v teh sedmerih sobah nakopičenega toliko šolskega blaga, da je pregled nekoliko oviran in da razstavljeni predmeti ne pridejo tako do veljave, kakor bi prišli v velikih, razsežnih prostorih. Tukaj je, v pravem pomenu besede, do zadnjega kotička vse založeno.

Razstava je razdeljena na sedem oddelkov.

Prva soba je knjižnica in bralnica. Tukaj so graškim učiteljem na razpolaganje različni strokovni listi v

konferencah, kakor tudi pri skupni konferenci. Tako je storil zaporedoma z jezikovnim poukom, z računstvom in z realijami. Pa ne samo s temi glavnimi predmeti, ne — nič manj pozornosti ni obračal na manj važne predmete, kakor so lepopisje, telovadba in risanje. Pri našem kolegi Josinu — če se ne motim — je videl risanje brez stigem. Ugajalo mu je, in drugo leto je risala vsa Ljubljana brez stigem. Ko sem služil še v litijskem okraju, se je trudil tedanji nadzornik Bezlaj, da bi bil uvedel risanje brez stigem, pa se mu ni posrečilo, dasi je imel pri konferencah sam predavanja o tem; in kolikor mi je znano, še sedaj rišejo tam na zvezke s stigmami. Levec je dosegel to takorekoč érez noč; on je hotel, in zgodilo se je, akoravno smo z glavami odkimovali in pravili drug drugemu: „Iz tega ne bo nič; saj on ne ve, kako se risanje poučuje!“ Solze so se celo pretakale ob strogem, neizprosnem povelju, a — šlo je — in sedaj gre prav izborno. Tako je on reorganizoval ves pouk!

Z le njemu lastno energijo izvede vse, česar se loti! Bilo je pred leti, ko me pride g. nadzornik nadzorovat na Barje. Po pouku sva sedela pred šolo. Iz žepa vzame zemljevid ljubljanske okolice in mi jame razkazovati meje

raznih evropskih jezikih. Tu so razstavljeni raznovrstne knjige za šolske in učiteljske knjižnice; podobe in sohe slavnih učiteljev in pedagogov.

Druga soba obseza učila za krščanski nauk, za nemški jezik, za računstvo, glasbo, za nazorni nauk in za otroške vrtce. V tej zbirki so mi najbolj ugajale ruske in švicarske podobe za nadzorni nauk, kažejo razne obrtnike in njih opravila. Fino so izdelane, v živih bojah, in ne preobložene. Posebno primerni pa so modeli raznovrstnega kmetijskega orodja, narejeni po navodilu razstavnega odbora v karlavski jetnišnici. Taki modeli so zlasti potrebni po mestnih šolah, kjer otroci mnogokrat bero imena orodju, ki ga ne poznajo in jim ga je le težko opisati, n. pr. otka, pralica, črtalo, lemež, plužno, statve, kolovrat, preslica itd. Primerilo se mi je n. pr. celo na realki, da v nekem razredu noben učenec ni vedel, kaj je pralica.

V tretji sobi so razstavljeni učila za zemljepis in zgodovino. Tu je videti toliko lepih in primernih zemljevidov, zgodovinskih in zemljepisnih podob, da se človek le težko loči od te sobe. Posebno dobro so zastopana tudi učila za astronomični zemljepis, ki jih večinoma pogrešamo celo na naših srednjih šolah. Pred vsem pa mi je ugajal švedski stekleni nebesni globus z ozvezdjem vsega neba. Seveda, za ljudsko šolo to učilo ni. Cena mu je 70 mark!

V četrti in peti sobi so razstavljeni učila, ki spadajo k fizikalnemu in prirodopisnemu pouku; šesta soba obsega učila za risanje, geometrijo in ženska ročna dela; sedma nam kaže raznovrstno notranjo šolsko opravilo, telovadsko orodje, raznovrstne telovadske igre, klopi in table.

Vsega blaga je toliko, da bi človek potreboval več dni, ko bi ga hotel vsaj povrhu pregledati. Razstavo vodi zdaj poseben odbor, čigar udje so za razstavo posebno zaslužni in delavni graški učitelji in odposlanci tistih korporacij, ki podpirajo razstavo z novčnimi doneski.

Razstava je vsakemu človeku, ki se zanima za šolstvo in njegov napredek, brezplačno dostopna. Zlasti pa imajo javni in zasebni učitelji priliko tukaj spoznavati nova učila in poizkušati njih uporabnost. Odbor pri-

---

mojega šolskega okoliša. „Glejte, tukaj gre meja ob Ljubljanci, tukaj ob tem jarku, potem ob tem potu . . . Glejte, tukaj bi bila nekako sredina vašega šolskega okoliša, in ravno tu bi morala šola stati.“ „Da, da“ — odgovorim, „tukaj bi morala šola stati!“ Mislil sem si pa: „O, pia desideria! — Mož, morebiti boš ti in jaz prej v grobu, preden se bo ta šola zidala!“ Takrat še Levca nisem poznal! — Tri leta kesneje je že stalo krasno poslopje prav na istem mestu, katero mi je bil pokazal s prstom na zemljevidu. V veži tega krasnega šolskega poslopja je spominska plošča in na nji imeni Njega Veličanstva cesarja, nje ekscelence barona Heina, na nji je ime prejšnjega župana, a imena našega nadzornika ni. Izbrisal mi ga je iz napisa, ki sem mu ga poslal v potrdilo — in prav je imel: ponosno poslopje samo ob sebi je velik spominek, ki bode dolgo in dolgo pričal o neutrudljivi delavnosti in o jekleno-trdni volji njegovi, zakaj edino on je bil stvaritelj barjanske šole! (Konec prih.)

reja ob zimskem času predavanja in eksperimente z novimi učili. Vsa učila, ki se dopošiljajo razstavi, se strokovnjaško presodijo in potem ocenijo v časopisu „Erstes österreichisch-ungarisches Lehr- und Lernmittel-Magazin“, ki ga izdaja odbor in prav spretno ureja nadučitelj in občinski svetnik Gottfried Nickl. Časopis izhaja v četrtletnih številkah, po 2 do 3 pole obsežnih, in ne prinaša samo korenitih strokovnjaških ocen o novih učilih, kadar je treba, tudi s podobami, ampak tudi prav dober pregled o šolskih časopisih in o pedagogični literaturi sploh. Na Štajerskem mora biti nanj naročena vsaka šolska in okrajna knjižnica. Tudi e. kr. deželni šolski svet kranjski je pred več leti ta časopis priporočil našim šolam, vendar ga na Kranjskem doslej nisem videl drugod kakor na ljubljanskem učiteljskem. G. Nickl mi je tožil, da se kranjski učitelji jako malo brigajo za ta časopis, in me je prosil, da bi ga vsaj ljubljanskim šolam priporočil, kar storim tem rajši, ker se mi zdi, da bi vsaj vsaka mestna in večrazredna šola ne smela biti brez njega. (Dalje prih.)

XXX. občni zbor „Slovenskega učiteljskega društva“.

(Dalje.)

4. Močnikov spomenik.

Poročevavec Jakob Dimnik pravi, da je „Slovensko učiteljsko društvo“ odkrilo v velikih počitnicah za služnemu šolniku, bivšemu uredniku „Učiteljskemu Tovarišu“ in neustrašenemu boritelju na polju narodnega šolstva, rajnkemu Mateju Močniku, v njega rojstni hiši v Zalogu pri Cerkljah na Gorenjskem spominsko ploščo. Kako se je vršila ta lepa slavnost, o tem je že natančno poročal „Učiteljski Tovariš“ in danes ne preostaja drugega, kakor podati račun o dohodkih in stroških. Vseh dohodkov je bilo 77 gld., stroškov pa 26:90 gld.; ostanek 50:10 gld. se je vsled odborovega sklepa dodal glavnici cesarja Franca Jožefa I. ustanovi za učiteljske sirote na Kranjskem. (Sprejeto.)

5. Cesarja Franca Jožefa I. jubilejska ustanova za učiteljske sirote na Kranjskem.

O ti ustanovi je poročal g. Jakob Dimnik nekako tako-le:

Slavni zbor! Prav danes tri leta sem poročal v imenu odbora „Slovenskega učiteljskega društva“, kako bi praznovali vladarsko 50letnico Nj. Veličanstva cesarja Franca Jožefa I. Stavil sem predlog, da bi v spomin na ta redki avstrijski praznik zbirali med sabo prostovoljnih darov za ustanovo, ki naj se imenuje „Cesarja Franca Jožefa I. jubilejska ustanova za učiteljske sirote na Kranjskem.“ Povedal sem tudi, kako naj bi nabirali te prostovoljne darove. Predlog je bil sprejet enoglasno in z velikim navdušenjem. Temu je živa priča in najlepši dokaz vložna knjižica mestne hranilnice ljubljanske, številka 16658, na kateri je naloženih danes 1292:10 gld. To je lepa vsota, ki dela čast „Slovenskemu učiteljskemu društvu“ ter je najlepše izpričalo naše vdanosti, ljubezni in zvestobe do presvetlega vladarja in je obenem tudi najlepši dokaz pravega avstrijskega patrijotizma, s katerim je prešinjeno in navdahnjeno vse kranjsko učiteljstvo. Izvemši 50 gld., katere je nam daroval presvetli knez

raznih evropskih jezikih. Tu so razstavljeni raznovrstne knjige za šolske in učiteljske knjižnice; podobe in sohe slavnih učiteljev in pedagogov.

Druga soba obseza učila za krščanski nauk, za nemški jezik, za računstvo, glasbo, za nazorni nauk in za otroške vrtce. V tej zbirki so mi najbolj ugajale ruske in švicarske podobe za nadzorni nauk, kažejo razne obrtnike in njih opravila. Fino so izdelane, v živih bojah, in ne preobložene. Posebno primerni pa so modeli raznovrstnega kmetijskega orodja, narejeni po navodilu razstavnega odbora v karlavski jetnišnici. Taki modeli so zlasti potrebni po mestnih šolah, kjer otroci mnogokrat bero imena orodju, ki ga ne poznajo in jim ga je le težko opisati, n. pr. otka, pralica, črtalo, lemež, plužno, statve, kolovrat, preslica itd. Primerilo se mi je n. pr. celo na realki, da v nekem razredu noben učenec ni vedel, kaj je pralica.

V tretji sobi so razstavljeni učila za zemljepis in zgodovino. Tu je videti toliko lepih in primernih zemljevidov, zgodovinskih in zemljepisnih podob, da se človek le težko loči od te sobe. Posebno dobro so zastopana tudi učila za astronomični zemljepis, ki jih večinoma pogrešamo celo na naših srednjih šolah. Pred vsem pa mi je ugajal švedski stekleni nebesni globus z ozvezdjem vsega neba. Seveda, za ljudsko šolo to učilo ni. Cena mu je 70 mark!

V četrti in peti sobi so razstavljeni učila, ki spadajo k fizikalnemu in prirodopisnemu pouku; šesta soba obsega učila za risanje, geometrijo in ženska ročna dela; sedma nam kaže raznovrstno notranjo šolsko opravilo, telovadsko orodje, raznovrstne telovadske igre, klopi in table.

Vsega blaga je toliko, da bi človek potreboval več dni, ko bi ga hotel vsaj povrhu pregledati. Razstavo vodi zdaj poseben odbor, čigar udje so za razstavo posebno zaslužni in delavni graški učitelji in odposlanci tistih korporacij, ki podpirajo razstavo z novčnimi doneski.

Razstava je vsakemu človeku, ki se zanima za šolstvo in njegov napredek, brezplačno dostopna. Zlasti pa imajo javni in zasebni učitelji priliko tukaj spoznavati nova učila in poizkušati njih uporabnost. Odbor pri-

mojega šolskega okoliša. „Glejte, tukaj gre meja ob Ljubljanci, tukaj ob tem jarku, potem ob tem potu . . . Glejte, tukaj bi bila nekako sredina vašega šolskega okoliša, in ravno tu bi morala šola stati.“ „Da, da“ — odgovorim, „tukaj bi morala šola stati!“ Mislil sem si pa: „O, pia desideria! — Mož, morebiti boš ti in jaz prej v grobu, preden se bo ta šola zidala!“ Takrat še Levca nisem poznal! — Tri leta kesneje je že stalo krasno poslopje prav na istem mestu, katero mi je bil pokazal s prstom na zemljevidu. V veži tega krasnega šolskega poslopja je spominska plošča in na nji imeni Njega Veličanstva cesarja, nje ekscelence barona Heina, na nji je ime prejšnjega župana, a imena našega nadzornika ni. Izbrisal mi ga je iz napisa, ki sem mu ga poslal v potrdilo — in prav je imel: ponosno poslopje samo ob sebi je velik spominek, ki bode dolgo in dolgo pričal o neutrudljivi delavnosti in o jekleno-trdni volji njegovi, zakaj edino on je bil stvaritelj barjanske šole! (Konec prih.)

reja ob zimskem času predavanja in eksperimente z novimi učili. Vsa učila, ki se dopošiljajo razstavi, se strokovnjaško presodijo in potem ocenijo v časopisu „Erstes österreichisch-ungarisches Lehr- und Lernmittel-Magazin“, ki ga izdaja odbor in prav spretno ureja nadučitelj in občinski svetnik Gottfried Nickl. Časopis izhaja v četrtletnih številkah, po 2 do 3 pole obsežnih, in ne prinaša samo korenitih strokovnjaških ocen o novih učilih, kadar je treba, tudi s podobami, ampak tudi prav dober pregled o šolskih časopisih in o pedagogični literaturi sploh. Na Štajerskem mora biti nanj naročena vsaka šolska in okrajna knjižnica. Tudi e. kr. deželni šolski svet kranjski je pred več leti ta časopis priporočil našim šolam, vendar ga na Kranjskem doslej nisem videl drugod kakor na ljubljanskem učiteljskem. G. Nickl mi je tožil, da se kranjski učitelji jako malo brigajo za ta časopis, in me je prosil, da bi ga vsaj ljubljanskim šolam priporočil, kar storim tem rajši, ker se mi zdi, da bi vsaj vsaka mestna in večrazredna šola ne smela biti brez njega. (Dalje prih.)

XXX. občni zbor „Slovenskega učiteljskega društva“.

(Dalje.)

4. Močnikov spomenik.

Poročevavec Jakob Dimnik pravi, da je „Slovensko učiteljsko društvo“ odkrilo v velikih počitnicah zasluznemu šolniku, bivšemu uredniku „Učiteljskemu Tovarišu“ in neustrašenemu boritelju na polju narodnega šolstva, rajnkemu Mateju Močniku, v njega rojstni hiši v Zalogu pri Cerkljah na Gorenjskem spominsko ploščo. Kako se je vršila ta lepa slavnost, o tem je že natančno poročal „Učiteljski Tovariš“ in danes ne preostaja drugega, kakor podati račun o dohodkih in stroških. Vseh dohodkov je bilo 77 gld., stroškov pa 26:90 gld.; ostanek 50:10 gld. se je vsled odborovega sklepa dodal glavnici cesarja Franca Jožefa I. ustanovi za učiteljske sirote na Kranjskem. (Sprejeto.)

5. Cesarja Franca Jožefa I. jubilejska ustanova za učiteljske sirote na Kranjskem.

O ti ustanovi je poročal g. Jakob Dimnik nekako tako-le:

Slavni zbor! Prav danes tri leta sem poročal v imenu odbora „Slovenskega učiteljskega društva“, kako bi praznovali vladarsko 50letnico Nj. Veličanstva cesarja Franca Jožefa I. Stavil sem predlog, da bi v spomin na ta redki avstrijski praznik zbirali med sabo prostovoljnih darov za ustanovo, ki naj se imenuje „Cesarja Franca Jožefa I. jubilejska ustanova za učiteljske sirote na Kranjskem.“ Povedal sem tudi, kako naj bi nabirali te prostovoljne darove. Predlog je bil sprejet enoglasno in z velikim navdušenjem. Temu je živa priča in najlepši dokaz vložna knjižica mestne hranilnice ljubljanske, številka 16658, na kateri je naloženih danes 1292:10 gld. To je lepa vsota, ki dela čast „Slovenskemu učiteljskemu društvu“ ter je najlepše izpričalo naše vdanosti, ljubezni in zvestobe do presvetlega vladarja in je obenem tudi najlepši dokaz pravega avstrijskega patrijotizma, s katerim je prešinjeno in navdahnjeno vse kranjsko učiteljstvo. Izvemši 50 gld., katere je nam daroval presvetli knez

in škof ljubljanski, dr. Anton Bonaventura Jeglič, ki sem jih, kakor sem že naznanil v našem listu, dodal glavnici te ustanove, smo to lepo vsoto zložili od odtegljajev od naših že itak skromnih dohodkov, in prav ta okolnost daje ti naši ustanovni še večjo vrednost in veljavo.

Zanimalo bo bržkone marsikoga, koliko so prispevali posamezni okraji za ustanovo. Izračunil sem pa to le bolj približno in ne do pičice natančno:

1.) V Ljubljani se je nabralo 455 gld.; 2.) v postojnskem okraju 200 gld.; 3.) v kranjskem okraju 190 gld.; 4.) v kočevskem okraju 100 gld.; 5.) v ljubljanski okolici 70 gld.; 6.) v kamniškem okraju 55 gld.; 7.) v loškem okraju 41 gld.; 8.) v krškem okraju 38 gld.; 9.) v litijskem okraju 25 gld.; 10.) v radovljiškem okraju 24 gld.; 11.) v črnomaljskem okraju 21 gld.; 12.) v novo-meškem okraju 20 gld.

Zaželeni smoter smo torej dosegli. Danes si usojam predlagati še, kako naj se nadalje ravna z ustanovo in sicer:

1.) Odboru se naroča, da takoj izposluje dovoljenje, da sme nositi ta ustanova Najvišje ime „Cesarja Franca Jožefa I. jubilejska ustanova za učiteljske sirote na Kranjskem.“

2.) Ko se doseže to dovoljenje, se ustanova takoj izroči „Društvu za zgradbo učiteljskega konvikta“.

3.) Oficijelno pobiranje darov z novim letom preneha, vendar se v povišanje glavnice velikodušnosti ne bodo stavile meje.

4.) Za povišanje glavnice se obrni odbor „Slovenskega učiteljskega društva“ na podstavi sklepa občnega zbora z dne 28. grudnia 1895. l. s prošnjo na veleslayni deželni zbor kranjski in na slavno kranjsko hranilnico.

5.) Ustanova naj se razpiše pričetkom šolskega leta ter odda v spomin na 50letnico Nj. Veličanstva cesarja Franca Jožefa I. vselej meseca listopada, izplača pa dne 2. grudnia dotičnega leta, ko je bila ustanova razpisana.

6.) Ustanova velja za ljudske, srednje in visoke šole, izvzemši bogoslovje, ne oziraje se na kraj, kje dotičnik študira.

7.) Ustanovo uživa prosivec toliko časa, da se izšola; če je pa dobil dotičnik med tem dvojko v nramnosti ali napredku, se mu ustanova odvzame in znova razpiše.

8.) Glede nalaganja glavnice in porabe obresti velja sklep občnega zbora „Slov. učit. društva“ z dne 28. grudnia 1895. l., ki se glasi:

„Dve tretjini obresti, katere bo dajala ta glavnica, se porabita vsako leto za ustanove in ena tretjina se pa priloži h glavnici.“

9.) Ta sklep velja tudi glede visokosti in števila ustanov, ki se glasi:

„Visokost in število ustanov določi odbor „Društva za zgradbo učiteljskega konvikta v Ljubljani“.

10.) Glede oddaje ustanov veljajo tudi sklepi občnega zbora „Slov. učit. društva“ z dne 28. grudnia 1895. leta, ki se glase:

Pravico do teh ustanov imajo:

1.) Učiteljske sirote po očetu in materi; v pomanjkanju teh

2.) učiteljske sirote po očetu; v pomanjkanju teh

3.) učiteljske sirote po materi; v pomanjkanju teh

4.) učiteljski otroci sploh.

(Vsi predlogi so bili enoglasno sprejeti.)

(Dalje prih.)

Kulturne slike s Kranjskega.

Spisal Jos. Ciperle.

29. Nasledki turških bojev.

Brez poguma niso nikdar bili Slovenci. To je znano prijatelju in neprijatelju. Da je imel nekoč, ko še ni pil žganih pijač in cikoriije, tudi silnejše pesti nego dandanes, o tem so se pa prepričevali zapored vsi narodi, ki so se podajali v boj s Slovenci. Toda dandanes je pri nas tako kakor pri vseh narodih evropskih. Telesne in duševne sile propadajo povsod, in če se ne prenove narodi z boljšo vzgojo in boljšo hrano, ne bode izostal njihov popoln propad.

Da so imeli v začetku Turki pri nas mnogo uspeha, je bilo krivo le to, da niso bili naši pradedje pripravljeni za boj. Kakor blisk se je prikazal Turek tu ali tam, kakor blisk je moril in žgal in kakor blisk je zopet odšel. Ko so videli Slovenci, da Turki le prihajajo in le prihajajo, so se jeli oroževati, in če drugega niso imeli, so si napravili iz najtršega lesa tolkač ali pa močen, z dolgimi žreblji na koncu obit porat.

Tudi za to so skrbeli, da jih niso več iznenadili Turki. Ko so se bližali kakemu slovenskemu selu, so ljudje zažgali na najbližjem hribu tako imenovano gromado. Po nemško se imenuje gromada Kreidfeuer iz španjskega „crido“ in italijanskega „grido“. Prebivavci sosednjih krajev so vedeli, kaj pomeni to, in zažigali zopet na bližnjih holmih gromade. Tako je šlo to znamenje od hriba do hriba po vsem Kranjskem in še dalje. Po vsi deželi so zvedeli na takov način v kratkem napad Turkov, in tako je bilo tudi mogoče hiteti tja, kjer je pretela turška nevarnost.

Sicer so se pa tudi že mnogokrat posamične vasi ubranile Turkov. Slovenci so jeli namreč obdajati z zidovji pokopališča, ki so jih imenovali tabore. Še dandanes so temu priča mnoge vasi in razvaline, ki se imenujejo „tabor“. Kadar so naznanile goreče gromade po holmih prihod Turkov, so takoj znesli ljudje vse svoje blago na pokopališče, žene in otroci so šli v cerkev molit, možje pa so se postavili za ozidje, katero so branili srčno, saj jim je bilo znano, da ne preti samo njim smrt, ako pridero Turki v tabor, ampak tudi njihovim ženam in otrokom. A tudi ženske so morale prijemati dostikrat za orožje, ako so napadli Turki kako hišo, kjer ni bilo slučajno moža doma.

Po Notranjskem in Dolenjskem so se prebivavci skrivali z živino in blagom v podzemeljske jame in votline.

30. Kmet in grajščak.

Jako pohlevna duša je moral biti nekoč naš kmet. Stoletja in stoletja je delal rad ali nerad — pa saj ga potem ni nihče vprašal — a vendar pridno tlako svojim priseljenim gospodarjem. Stoletja in stoletja je dajal rad ali nerad, a vendar vselej točno naloženi mu davek. Kaj

in škof ljubljanski, dr. Anton Bonaventura Jeglič, ki sem jih, kakor sem že naznanil v našem listu, dodal glavnici te ustanove, smo to lepo vsoto zložili od odtegljajev od naših že itak skromnih dohodkov, in prav ta okolnost daje ti naši ustanovni še večjo vrednost in veljavo.

Zanimalo bo bržkone marsikoga, koliko so prispevali posamezni okraji za ustanovo. Izračunil sem pa to le bolj približno in ne do pičice natančno:

1.) V Ljubljani se je nabralo 455 gld.; 2.) v postojnskem okraju 200 gld.; 3.) v kranjskem okraju 190 gld.; 4.) v kočevskem okraju 100 gld.; 5.) v ljubljanski okolici 70 gld.; 6.) v kamniškem okraju 55 gld.; 7.) v loškem okraju 41 gld.; 8.) v krškem okraju 38 gld.; 9.) v litijskem okraju 25 gld.; 10.) v radovljiškem okraju 24 gld.; 11.) v črnomaljskem okraju 21 gld.; 12.) v novo-meškem okraju 20 gld.

Zaželeni smoter smo torej dosegli. Danes si usojam predlagati še, kako naj se nadalje ravna z ustanovo in sicer:

1.) Odboru se naroča, da takoj izposluje dovoljenje, da sme nositi ta ustanova Najvišje ime „Cesarja Franca Jožefa I. jubilejska ustanova za učiteljske sirote na Kranjskem.“

2.) Ko se doseže to dovoljenje, se ustanova takoj izroči „Društvu za zgradbo učiteljskega konvikta“.

3.) Oficijelno pobiranje darov z novim letom preneha, vendar se v povišanje glavnice velikodušnosti ne bodo stavile meje.

4.) Za povišanje glavnice se obrni odbor „Slovenskega učiteljskega društva“ na podstavi sklepa občnega zbora z dne 28. grudnia 1895. l. s prošnjo na veleslayni deželni zbor kranjski in na slavno kranjsko hranilnico.

5.) Ustanova naj se razpiše pričetkom šolskega leta ter odda v spomin na 50letnico Nj. Veličanstva cesarja Franca Jožefa I. vselej meseca listopada, izplača pa dne 2. grudnia dotičnega leta, ko je bila ustanova razpisana.

6.) Ustanova velja za ljudske, srednje in visoke šole, izvzemši bogoslovje, ne oziraje se na kraj, kje dotičnik študira.

7.) Ustanovo uživa prosivec toliko časa, da se izšola; če je pa dobil dotičnik med tem dvojko v nramnosti ali napredku, se mu ustanova odvzame in znova razpiše.

8.) Glede nalaganja glavnice in porabe obresti velja sklep občnega zbora „Slov. učit. društva“ z dne 28. grudnia 1895. l., ki se glasi:

„Dve tretjini obresti, katere bo dajala ta glavnica, se porabita vsako leto za ustanove in ena tretjina se pa priloži h glavnici.“

9.) Ta sklep velja tudi glede visokosti in števila ustanov, ki se glasi:

„Visokost in število ustanov določi odbor „Društva za zgradbo učiteljskega konvikta v Ljubljani“.

10.) Glede oddaje ustanov veljajo tudi sklepi občnega zbora „Slov. učit. društva“ z dne 28. grudnia 1895. leta, ki se glase:

Pravico do teh ustanov imajo:

1.) Učiteljske sirote po očetu in materi; v pomanjkanju teh

2.) učiteljske sirote po očetu; v pomanjkanju teh

3.) učiteljske sirote po materi; v pomanjkanju teh

4.) učiteljski otroci sploh.

(Vsi predlogi so bili enoglasno sprejeti.)

(Dalje prih.)

Kulturne slike s Kranjskega.

Spisal Jos. Ciperle.

29. Nasledki turških bojev.

Brez poguma niso nikdar bili Slovenci. To je znano prijatelju in neprijatelju. Da je imel nekoč, ko še ni pil žganih pijač in cikorijske, tudi silnejše pesti nego dandanes, o tem so se pa prepričevali zapored vsi narodi, ki so se podajali v boj s Slovenci. Toda dandanes je pri nas tako kakor pri vseh narodih evropskih. Telesne in duševne sile propadajo povsod, in če se ne prenove narodi z boljšo vzgojo in boljšo hrano, ne bode izostal njihov popoln propad.

Da so imeli v začetku Turki pri nas mnogo uspeha, je bilo krivo le to, da niso bili naši pradedje pripravljeni za boj. Kakor blisk se je prikazal Turek tu ali tam, kakor blisk je moril in žgal in kakor blisk je zopet odšel. Ko so videli Slovenci, da Turki le prihajajo in le prihajajo, so se jeli oroževati, in če drugega niso imeli, so si napravili iz najtršega lesa tolkač ali pa močen, z dolgimi žreblji na koncu obit porat.

Tudi za to so skrbeli, da jih niso več iznenadili Turki. Ko so se bližali kakemu slovenskemu selu, so ljudje zažgali na najbližjem hribu tako imenovano gromado. Po nemško se imenuje gromada Kreidfeuer iz španjskega „crido“ in italijanskega „grido“. Prebivavci sosednjih krajev so vedeli, kaj pomeni to, in zažigali zopet na bližnjih holmih gromade. Tako je šlo to znamenje od hriba do hriba po vsem Kranjskem in še dalje. Po vsi deželi so zvedeli na takov način v kratkem napad Turkov, in tako je bilo tudi mogoče hiteti tja, kjer je pretela turška nevarnost.

Sicer so se pa tudi že mnogokrat posamične vasi ubranile Turkov. Slovenci so jeli namreč obdajati z zidovji pokopališča, ki so jih imenovali tabore. Še dandanes so temu priča mnoge vasi in razvaline, ki se imenujejo „tabor“. Kadar so naznanile goreče gromade po holmih prihod Turkov, so takoj znesli ljudje vse svoje blago na pokopališče, žene in otroci so šli v cerkev molit, možje pa so se postavili za ozidje, katero so branili srčno, saj jim je bilo znano, da ne preti samo njim smrt, ako pridero Turki v tabor, ampak tudi njihovim ženam in otrokom. A tudi ženske so morale prijemati dostikrat za orožje, ako so napadli Turki kako hišo, kjer ni bilo slučajno moža doma.

Po Notranjskem in Dolenjskem so se prebivavci skrivali z živino in blagom v podzemeljske jame in votline.

30. Kmet in grajščak.

Jako pohlevna duša je moral biti nekoč naš kmet. Stoletja in stoletja je delal rad ali nerad — pa saj ga potem ni nihče vprašal — a vendar pridno tlako svojim priseljenim gospodarjem. Stoletja in stoletja je dajal rad ali nerad, a vendar vselej točno naloženi mu davek. Kaj

pa je imel od vsega tega? Pravice toliko kot nobene, dolžnosti pa poln pehar. Njegovi gospodarji so pili in jedli, se mastili in debelili ob njegovih žuljih; on se je pa krmil z najpreprostejšo hrano. Toda še v to ni imel dostikrat časa. Delati je moral namreč dostikrat toliko, da res ni imel časa jesti. In tlaka je prihajala od leta do leta večja in težavnejša. Kmalu ni bilo grajščakom več dosti, da so upregali po par dni v tednu kmete v svoj jarem, zmeraj so jim po več dni nakladali tlake. Zaradi tega je zanemarjal kmet svoja zemljišča, ta mu niso mogla dajati več dovolj užitka. Davka je pa moral plačevati tudi vedno več in več.

Toda kaj je imel kmet od vsega tega? Rečeno mu je bilo pač: „Kmet, le delaj pridno, le delaj in plačuj pridno. Zato bomo pa mi, tvoji gospodje, branili tebe, tvojo družino in tvojo posest, ako pride sovražnik v deželo. Niti enega lasu ti ne bomo pustili skriviti!“ — Ako je prišel res sovražnik, ko je prišel največi sovražnik Turek na Kranjsko, takrat so se pač ti gospodje dostikrat prav hrabro poskrili po svojih gradovih, češ, kmet naj se sam lasa in praska s Turčinom. Dostikat je komaj strogo cesarjevo povelje spravilo grajščake v boj. Seve, če je bil potem potolčen Turek, se je zasvetilo v strašnem lesku in blesku ime tega ali onega grajskega gospoda, je prišlo v listine, prišlo v zgodovino in nerazsodni ljudje res mislijo še dandanes, da bi brez Turjačanov, Kacijanarjev, gospodov Višnjegorskih in drugih Slovenci nikdar ne bili odbili Turkov. Toda kolikokrat so morali naši kmetje brez teh junakov odganjati Turka, o tem pa ne pove nobena listina in nobena zgodovina.

Zraven tega so pa prihajali gospodje grajščaki od leta do leta finejši. Proti kmetu seve ne. Pripoveduje se celo, da so upregali kmete celo pred plug, da se konjem ni bilo treba toliko napenjati. Da, konj je preplemenita žival za plug, kmet je ravno tako pripraven. Finejši so bili na drug način. Kakor še dandanes pošilja naš kmet svoje sinove v mesta, da se tam politirajo, tako so hodili grajščaki takrat sami v mesta — se politirat. V mestih se pač niso učili brati in pisati; branje in pisanje jim je bila vedno španska vas. A v mestih se je ložje popijalo in zapravljalo. Saj so razpolagali vedno z neštevilnimi kmetiškimi žulji. Takov okus imajo tudi še današnji plemenitaži, samo k sreči nimajo več kmetiških žuljev. Kmet ne nosi sedaj več svoje imovine v grad, ampak naravnost v davkarijo. To je pač za kmeta eno, a za grajščaka ni. Toda z navdušenjem ni hodil ne v grad in ne hodi tudi v davkarijo.

(Dalje prib.)

Jubilejska samopomoč.

Koncem prosinca t. l. je potekel čas brezpogojnega pristopa k društvu „Jubilejska samopomoč“ (§ 7. lit. a, b, c, d društvenih pravil.)

Od 1. svečna t. l. se bode ravnalo po § 7. lit. e, ki se glasi:

„Po preteku tega časa pa se sprejmo v društvo le oni, ki še niso stari 45 let in se izkažejo z veljavnim zdravniškim izprijčalom, da so zdravi. Ti, pozneje v društvo vstopivši društveniki doplačajo tolikokrat po 2 K, kolikor slučajev smrti je bilo med društveniki od ustanovitve društva, oziroma od njihovega stalnega nameščenja.“

Samo ob sebi je umevno, da vsi drugi odstavki tega paragrafa (lit. f, g, h, i) obdrže svojo veljavo.

Vsak ud je vplačal:

Vstopnine . . . K 1 (§ 6. lit. a)

Členarine . . . „ 2 (§ 4. lit. a)

Poštnine . . . „ 0-20

Skupaj . . . K 3-20,

kakor je to zahtevalo „Povabilo k pristopu“. („Potnik“ 19. št. leta 1898. in „Učiteljski Tovariš“ 29. št. leta 1898.)

Povabilo je bilo tiskano meseca vinotoka, in takrat so bili veljavni navedeni zneski.

Le počasi so se oglašali p. n. člani; šele mesec prosinca je prinesel največji kontingent, da je število členov narastlo na 179. Ker pa je s 1. svečnom t. l. treba vpoštevati § 5, ki veli:

a) Da more društvo izpolnovati svoje dolžnosti, četudi se hitro ponavljajo slučajji smrti, se ustanovi rezervna podporna zaloga.

b) V to plača vsak društvenik meseca svečna vsakega leta 2 K; . . . bi bilo umestno, da so gospodje, kateri so koncem prosinca pristopili, tudi one 2 K za rezervni zaklad priložili ter mesto 3-2 K poslali 5-2 K ter si s tem prihranili poštnino. Ker se pa to ni zgodilo, prosimo p. n. gospode društvenike, naj blagovoli to storiti tekom meseca svečna.

Društveniki, ki so meseca vinotoka in listopada vstopili, niso prejeli društvenih pravil, zato ker ni bilo denarja za tiskovine. Ako bi jih ravno želeli, prosimo uljudno, da nam to sporoče.

Vsem p. n. društvenikom so se doposlali sprejemni listi; če ga kdo ni prejel, prosimo, da to naznani odboru „Jubilejske samopomoči“.

V Ljubljani, 3. svečna 1899.

A. Kleč, t. č. predsednik.

Književnost in umetnost.

Novi zemljevidi. V zadnji številki našega lista smo omenili, da sta izšla v zalogi Ed. Hölzel-a na Dunaju (IV./2 Luisengasse 5) dva že željno pričakovana slovenska zemljevida in sicer a) Vincenc Haardtov „Nastenski zemljevid polut“. Za porabo v slovenskih šolah priredil prof. Fr. Orožen in b) Vincenc Haardtov „Nastenski zemljevid Evrope“. Za porabo v slovenskih šolah priredil prof. Fr. Orožen. Oba zemljevida je visoko naučno ministrstvo z razpisom z dne 22. grudnia 1898 štev. 32.323 odobrilo za porabo na občin ljudskih in meščanskih šolah in na učiteljskih s slovenskim učnim jezikom. Nastenski zemljevid polut velja na platno napet z mapo 9 gld., s palicami pa 10 gld. Zemljevid Evrope pa stane na platno napet z mapo 7-50 gld. in s palicami pa 8-50 gld. Da sta zemljevida v vsakem oziru izvrstna, v to sta nam porok Ed. Hölzelov geografični zavod in pa prof. Fr. Orožen, zato nam tudi ni treba zemljevidov nadržneje ocenjevati. Rečemo le, da je bil res že zadnji čas, da dobe naše slovenske šole tudi slovenske zemljevide. Saj je bila pa tudi velika muka za naše slovenske učence, ki so se morali na nemškem zemljevidu učiti zemljepisju v slovenskem jeziku. Temu velikemu nedostatku na našem šolskem polju sta storila konec gg. Hölzel in Orožen, za kar ju zahvaljamo kar najtopleje; slavna šolska vodstva vseh slovenskih šol pa pozivljemo, da pokažejo to zahvalo in hvaležnost tudi v dejanju ter si čim prej nabavijo do sedaj izišle slovenske nastenske zemljevide polut, Evropo in Palestino. V kratkem izide